

ВЕЛИКИЙ НАУКОВИЙ ПРОЄКТ

ДАНИЛО ЯНЕВСЬКИЙ

ШУХЕВИЧ ОДИНАК ПРОТИ СИСТЕМИ

Харків
«ФОЛІО»
2026

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Розділ 1

ЩО МИ ЗНАЄМО ПРО РОМАНА ШУХЕВИЧА

1. Перші запитання

Життєвий шлях головного героя цієї розповіді, здавалося б, давно докладно вивчено. Для посвячених він є символом антирадянського збройного спротиву на теренах сучасних західних областей України. Тим часом на останньому відомому прижиттєвому фото бачимо набагато старшу, змучену, хвору людину. Вербальний його портрет, «намальований» сталінськими людодідами, був іншим.

З одного боку, охочий може дізнатися про будь-які, навіть найменші подробиці його життя, таких видань справді багато. З другого — цілісної картини в інформпросторі, насамперед українському, як не було, так і немає. Гадаю, саме тому пересічному читачеві важко уявити Романа Шухевича живою людиною, зробленою, як і всі ми, із м'язів, кісток, судин, якими тече гаряча червона кров. Наш сучасник просто не уявляє, що він пішов із земного життя молодою людиною — на момент смерті йому не виповнилося і 43 років.

Історія розділила його життя, як і його однолітків-краян, на кілька періодів: дитинство минуло в Австро-Угорщині, молодість — у Польщі, зрілість — у нацистському Рейхскомісаріаті, останні сім років — у більшовицькій УРСР, терористичний режим якої хіба не перевершував (оціночне судження) режим нацистський. І то було не пекло. То було набагато гірше наших уявлень про місце для посмертного покарання за гріхи. За гріхи, яких цілковита більшість тамтешнього люду не мали. Нестерпні катування за їх відсутність були щоденною

Роман Шухевич.
1944 р. ГДА СБУ

буденністю їхнього життя. Життя, яке не було життям у звичному, побутовому значенні.

Скажу відразу: і академічні, і популярні мережеві спеціалізовані ресурси оминають / замовчують відповіді на очевидні запитання: що? скільки? коли? хто? Такі другорядні «дрібниці» зазвичай не беруться до уваги навіть в апробованих кращими фахівцями монографіях, дисертаціях, як, власне, і системоутворюючі фактори, явища, події. Усі вони відбуваються в якомусь вакуумі, де немає (або майже немає) особистостей, а діють хіба абстрактні юрми, які обчислюються десятками, сотнями, тисячами й сотнями тисяч.

Підміна конкретних обставин пропагандистськими штампами справи встановлення істини допомагає не завжди. Це якщо м'яко сказати. Якщо відверто, то йдеться про окоманування, яке об'єктивно покликано заповнити ментальну та ідеологічну порожнечу, спричинену раптовим проголошенням 24 серпня 1991 року комуністичною УРСР незалежної України. Вивіску змінили, більшовицьку термінологію відкинули, суть залишилася.

Характерний приклад: розгорнемо академічну Енциклопедію історії України¹ і прочитаємо біографічну довідку, написану відомим фахівцем, досвідченим архівістом Анатолієм Кентієм. Біографія в академічній енциклопедії — це зазвичай квінтесенція виявлених, встановлених, ретельно перевірених фактів.

Паралельно знайомимося зі споминами², багатолітнього соратника Романа Шухевича, його наступника (у цьому впевнені деякі сучасні дослідники) як Головного командира УПА. До речі, жоден із дослідників не спромігся пояснити, хто, коли і за яких обставин призначив Василя Степановича, людину без будь-якої військової освіти та щонайменшого військового досвіду на цю посаду? Майбутній співробітник Інституту історії УН УРСР, в якому я мав честь навчатися і працювати та ще й бути особисто знайомим із Василем Куком, залишив нам дешифр інформації для роздумів. Тож читаємо, порівнюємо, розмірковуємо (тут і далі цитати подаються курсивом — *авт.*).

¹ http://resource.history.org.ua/Shukhevych_R

² Кук В. Степан Бандера. Роман Шухевич: [історичний нарис]. Львів: Вид-во «Бона», 2012. 144 с.

Отже, оскільки одній людині (мені зокрема) не можна досягнути неосяжне: перечитати, проаналізувати, систематизувати, викласти до загального відома у доступній для сприйняття читачем формі, тому надалі цитуватиму тільки найважливіші, як на моє розуміння, документи, дисертації, окремі публікації. І, звісно, документи, які ретельно зберігаються в Галузовому державному архіві Служби Безпеки України (далі — ГДА СБУ). Одне слово, усе, що доступно будь-кому, хто володіє українською. Отож ця розвідка — спроба придивитися до останніх семи років буремного життя Романа Шухевича та сотень тисяч етнічних галицьких, волинських, буковинських та закарпатських українців у 1944—1950 роках.

Василь Кук
(1913—2000). Джерело:
Суспільне надбання

Чому так? Про це — у наступних розділах.

2. Перші відповіді

Відповідь на запитання «хто такий Роман Шухевич?» можна отримати з будь-якого відкритого джерела. Вона може бути такою: *ШУХЕВИЧ Роман Осипович (псевдоніми «Дзвін», «Борис Щука», «Тур», «Тарас Чупринка», «Р. Лозовський»; 30.06.1907—05.03.1950) — політичний і військовий діяч українського революційно-визвольного руху 1920—50-х рр., генерал-хорунжий УПА (1944 р.)*¹.

¹ Згідно з відкритими джерелами, це звання було надано йому у 1948 р. Українською головною визвольною радою та Проводом ОУН. Президент УГВР К. Осмак (у полоні з 12 вересня 1944 р.); віцепрезидент І. Вовчук (у серпні 1944 р. перейшов на територію Словаччини, взимку 1945 р. перебував у таборі Карлсфельд); віцепрезидент о. І. Гриньох (у червні 1944 р. вивезений німцями до Берліна, потім жив у Мюнхені); віцепрезидент В. Мудрий (з осені 1944 р. жив у Німеччині); члени президії: М. Прокоп (емігрував 1944 р.), З. Пеленський (емігрував, імовірно, 1944 р.), Д. Ребет (з кінця 1944 р. мешкала у Відні); секретар президії М. Дужий (у полоні з 4 червня 1945 р.). Питання де

3. Перші проблеми

Проблема починається з перших слів, зокрема, наукова дефініція *український революційно-визвольний рух* відсутня. Що це таке? Коли й де він сформувався? Які його ідеологічні засади? Які програмні документи декларують / роз'яснюють його принципові цілі та методи боротьби за їх імплементацію в поточну політичну реальність? Хто його лідери та учасники? Як склалася їхня доля?

Очевидно, що в межах енциклопедичної статті висвітлити всі питання неможливо. Проблема не в цьому, а в тому, що впродовж останніх 30 років славна когорта дослідників вузької, наголошую, спеціалізації, не тільки не відповіла на них, а навіть не сформулювала.

4. Перші відповіді: продовження

Ось характерний приклад. Читаємо фундаментальне дослідження сучасної історикині¹, присвячене, зокрема, *еволюції ідеологічних переконань Романа Шухевича*.

У ньому знову наштовхуємося на аксіоматичне твердження про *перспективи визвольної війни українського народу*. Це дослідження охоплює території «України», якої тоді не існувало, а не УРСР, як було насправді, а також *країн безпосередньо пов'язаних з життям і діяльністю Романа Шухевича: СРСР, Польщі, Німеччини, Австрії, Угорщини*.

5. Українці «України» / УРСР / «Західної України»: скільки

Прочитавши це, мимоволі потрапляємо в логічну пастку: *визвольна війна українського народу* відбувалася на територіях цих держав, а не

і коли вони могли зустрітися в 1948 р., щоб ухвалити рішення про присвоєння цього звання Р. Шухевичу, потребує додаткового обґрунтування. Довідково: Провід цієї ОУН від травня 1943 р. налічував три особи: самого Р. Шухевича, Д. Маївського (застрелився в грудні 1945 р.) та З. Матли (заарештований гестапо в липні 1943 р.).

¹ Бондаренко Г. Б. Роман Шухевич у національно-визвольному русі України другої чверті ХХ ст.: дис. канд. іст. наук. Київ, 2010. 231 с.

на території УРСР? Якщо це так, та як можна говорити про *визвольну війну українського народу*, якщо ігнорується факт існування УРСР, на території якого проживала більшість етнічних українців — «харчова база» більшовицького режиму.

Пригадаймо, у 1946 році в лавах КП(б)У (офіційна назва цієї політичної партії у складі всесоюзної) перебувало 320,3 тисячі осіб. А це незрівнянно більше, ніж у будь-якій ОУН — чи то (м), чи то (б), чи то (с-д). Або всіх їх разом узятих. І звісно, жоден із членів компартії участі у «визвольних війнах» не брав, хіба що у «визвольній війні» проти німецьких окупантів. А таких, за різними даними, могло бути до 9 мільйонів. За твердженням відомого дослідника В. Гриневича, кожен третій боець Червоної армії, до якої мобілізували всіх та кожного, був українцем. До того ж, твердить дослідник, *на Західній Україні, де діяла УПА, проводилася не просто загальна мобілізація, а тотальна мобілізація, щоб ніхто не зміг піти до лав УПА*¹.

6. Енциклопедія історії України про Романа Шухевича

Читаємо енциклопедичну довідку: *«Народився в м. Львів у сім'ї правника. Закінчив філію Академічної гімназії у Львові (1926 р.), Львівську політехніку (1934 р.), отримав диплом інженера дорожньо-мостового фаху.*

*Від 1925 р. член Української військової організації*², яка об'єднувала колишніх вояків австро-угорської армії, учасників Першої світової війни. Щодо УВО в ЕІУ зазначено: це — *«нелегальна політична організація військовиків різних українських армій, яка ставила на меті продовжувати збройну боротьбу за незалежність і соборність України. Утворена впродовж 1920 з кількох націоналістичних військ, організацій та нелегальних гуртків. У вересні 1920 у Львові створилася тимчасова Начальна колегія УВО, ...яка з приїздом Є. Коновальця у липні 1921 перейменувалася на Начальну команду. В УВО були організаційно-кадрова, розвідна, бойова*

¹ <https://ukr.radio/news.html?newsID=101395>

² Учасником Першої світової війни він не був, то хто, коли і на якій підставі ухвалив рішення про його зарахування — невідомо (прим. авт.).

Станіслав Собінський
(1872—1926).
Джерело: Суспільне
надбання

і пропагандивно-політична референтури. Основну територію дії УВО становила Галичина, яку було поділено на 13 військових округ, округи — на повіти з округовими й повітовими командами (загальною кількістю 58). Поза українськими землями (тобто поза УРСР. — Д. Я.) УВО утримувала експозитури під різними назвами. Найважливіші — в Чехословаччині (Крайова команда), Берліні (Німеччина; Закордонна делегація УВО), Данцигу (нині м. Гданськ; Польща), Литві (в Каунасі видавалася газета «Сурма»).

Далі в життєписі читаємо таке: «в жовтні 1926 р. за дорученням крайової команди УВО Шухевич разом з Б. Підгайним здійснив замах на польського шкільного куратора у Львові С. Собінського». З відкритих джерел відомо: С. Собінського убив пострілом у голову Підгайний. Револьвер Р. Шухевича дав осічку. Загалом виконувати атентат для молодого члена організації не було типовим для УВО. У пізніших своїх спогадах Підгайний зазначав: «до цієї справи були покликані добровольці, і Роман зголосився одним з перших»¹.

7. Енциклопедія історії України про Українську військову організацію

І знову запитання: хто конкретно належав до цієї команди, коли й ким було надано / озвучено це «доручення»? Відповіді як не було, так і нема. Ясності не додають і спомины В. Кука: «Наприкінці 1920-х рр. політичне становище у світі та в Україні настільки змінилося, що самої військово-бойової діяльності вже було недостатньо, необхідна була ще

¹ Книш З. Смерть Станіслава Собінського. II. Народовбивство шкільними методами. <https://web.archive.org/web/20130927202135/http://knysh.uaweb.org/sobinski/r02.html>. Жодної згадки про замах на вбивство я в ньому не знайшов (прим. авт.).

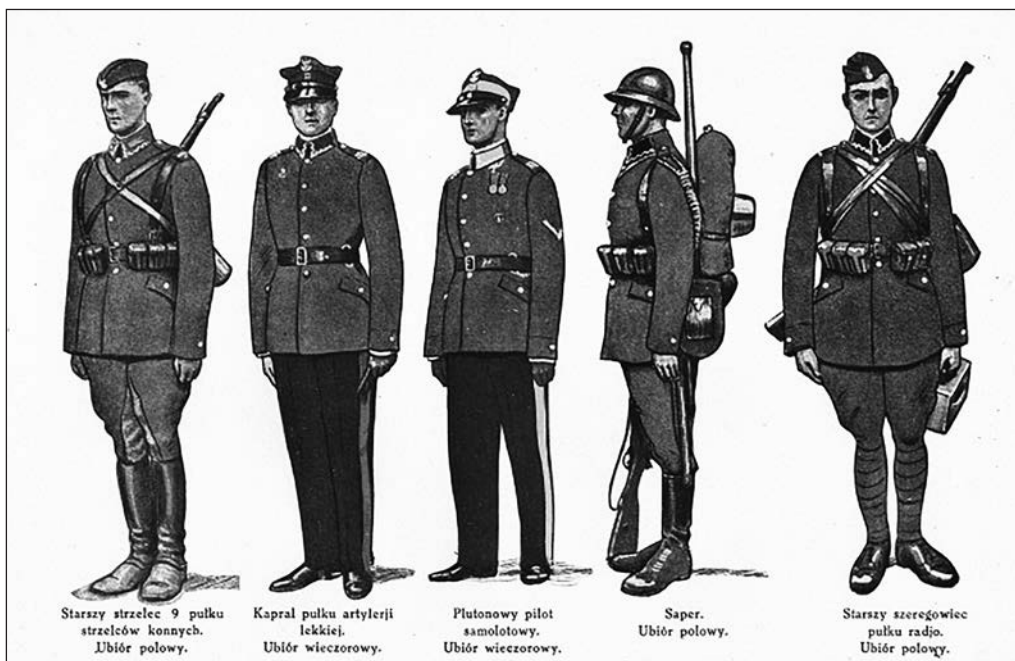
Крах фондової біржи. Нью-Йорк, жовтень 1929 р.
Джерело: Суспільне надбання

й політично-ідеологічна, пропагандистська й виховна діяльність. Тому... створюється Організація Українських Націоналістів (ОУН)».

І знову одна загадка породжує іншу. Наприклад, як саме, в якій «Україні», ба більше — у світі, змінилося *настільки політичне становище*, яке покликала до життя створення ОУН? Нагадаю вам і собі про найбільш значущі події 1929 року — початок Великої депресії, створення держави Ватикан, масова гангстерська бійня в Чикаго, перша церемонія вручення кінематографічної нагороди «Оскар».

8. Бойовий досвід Романа Шухевича

Ще цитати з енциклопедії: «1928—1929 рр. відбував військову службу в польському війську як артилерист». Отже, член нелегальної антидержавницької організації УВО, учасник терористичного замаху був

Чехо-Словаччина. 1928 р.
Джерело: Суспільне надбання

покликаний на військову службу. І, поза сумнівом, склав присягу на вірність Польській державі. Проте цю обставину всі дослідники принципово оминають.

«Після заснування Організації Українських Націоналістів (1929 р.), — читаємо далі, — й утворення крайової екзекутиви ОУН на західно-українських землях (1930 р.) впродовж 1930—1934 рр. працював бойовим референтом, керував низкою експропріаційних актів проти польських банківсько-поштових установ та замахів на урядовців».

9. Що таке крайова експозитура, крайова екзекутива та бойова референтура ОУН?

Щодо цього знову-таки маємо справу з відвертими перекрученнями. Ким і коли була утворена *крайова екзекутива ОУН* мені зрозуміти не пощастило. Крайова експозитура — такою була її офіційна назва — діяла на території Чехо-Словаччини, а не на вигаданих автором

Чехо-Словаччина. 1928 р. Джерело: Суспільне надбання

II Річ Посполита. 1938 р.
Джерело: Суспільне надбання

західноукраїнських землях, тобто на території східних воєводств Польської держави. Я вже не кажу про те, що ці «землі» тоді з повним на те правом могли називатися «східнопольськими». Відкрию таємницю: саме так їх трактують деякі польські колеги та політики й нині.

Нарешті, скажемо прямо й про це, *експропріаційні акти* не що інше, як збройні пограбування. Дистильований кримінал. Довідково нагадаю: цим займався і засновник Польської держави Ю. Пілсудський. І не тільки він.

У версії В. Кука невідомі нам події 1920-х років мали, зокрема, такі наслідки: до ОУН «влилася УВО як його бойова референтура. Бойовим референтом Крайової ексекютиви був призначений Роман Шухевич ("Дзвін"). У 1930 р. під його керівництвом відбулись у Галичині саботажні акції: підпали фільварків і господарств польських дідичів (поміщиків) і колоністів, нищення засобів державного зв'язку, напади на поліційні станиці та польські шовіністичні осередки. Дуже швидко акції набули масового характеру. ...Саботажні акції, організовані бойовим референтом "Дзвон" були проведені блискуче. У наступному 1931 р. бойовий референт "Дзвін" організовує цілу серію експропріаційних нападів (так званих "ексів") бойових груп на станиці польської поліції».

Юзеф Клеменс Пілсудський (1867—1935),
«Батько Польської Республіки». Джерело: Суспільне надбання

В. Кук їх скрупульозно перераховує: збройні пограбування в м. Бірча, м. Трускавець, м. Борислав; убивство депутата Сойма Тадеуша Голувка, *«чільного польського адвоката зближення з українцями»* (проаналізувавши цей випадок, автор одного з досліджень зазначає: *«Розслідування Другого відділу дійшло висновку, що найімовірнішими виконавцями були совети»*)¹; убивство поліційного комісара, керівника львівської політичної поліції, куратора всіх антидержавницьких легальних та нелегальних інституцій та утворень Еміліана Чеховського (як зазначено у відкритих польських джерелах, Е. Чеховський «з 1920 р. був відповідальним за українські

Еміліан Чеховський
(1884—1932). Джерело:
Суспільне надбання

Броніслав Перацкий (1895—1934).
Джерело: Суспільне надбання

¹ Снайдер Т. Нариси таємної війни. Польський художник на службі визволення радянської України. Київ: ТАО, 2023. С. 111.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. Що ми знаємо про Романа Шухевича	3
1. Перші запитання	3
2. Перші відповіді	5
3. Перші проблеми	6
4. Перші відповіді: продовження	6
5. Українці «України» / УРСР / «Західної України»: скільки	6
6. Енциклопедія історії України про Романа Шухевича	7
7. Енциклопедія історії України про Українську військову організацію	8
8. Бойовий досвід Романа Шухевича	9
9. Що таке крайова експозитура, крайова ексекютива та бойова референтура ОУН?	10
10. Теракти та збройні пограбування як чинники здобуття незалежності «України»	14
11. Роман Шухевич і «Карпатська Україна»	17
12. Генеральна губернія і Роман Шухевич	18
13. «Бранденбург-800» і Роман Шухевич	22
14. «Батальйон-210», ОУН і Роман Шухевич	26
15. Роман Шухевич і конференції та Збори ОУН: хто від кого визволявся	27
16. ЦП ОУН проти РП ОУН	28
17. Роман Шухевич і початки УПА та «Волинська різанина»	28
18. Роман Шухевич і «поневолені народи»	32
19. Роман Шухевич і Головний штаб УПА	32
20. Р. Шухевич і Українська народна самооборона	33
21. Перші висновки	34
22. Роман Шухевич, Головний військовий штаб і Українська головна визвольна рада	35
23. Роман Шухевич і «національно-визвольний рух»: 1944—1949 рр.	36
24. Роман Шухевич в опублікованих документах МДБ	37

25. Хто такі Головна команда УПА та «Провід» ОУН на українських землях».....	39
26. Роман Шухевич: як, де й коли його шукало МДБ	40
27. Роман Шухевич в опублікованих документах МДБ	41
28. Роман Шухевич в неопублікованих документах МДБ	43
29. УГВР очима НКВС / МДБ	48
РОЗДІЛ 2. Які українські армії існували на території УРСР в 1944—1950 рр.....	50
1. Що таке «армія»	50
2. Що таке Українська повстанська армія	51
3. УПА очима В. В'ятровича	52
4. УПА очима М. Вахули	55
5. УПА очима І. Патриляка	58
6. УПА очима С. Демидова	59
7. УПА очима Р. Забіли	60
8. УПА очима О. Пониполяка	62
9. Чому це (не)все (не)може бути правдою	64
10. Скільки українців Польщі / «Дистрикту «Галичина» / Райхскомісаріату / УРСР могло брати участь у національно-визвольних змаганнях	66
РОЗДІЛ 3. Що таке збройні сили СРСР	71
1. РСЧА: скільки	71
2. Військові округи РСЧА на території УРСР	71
3. Що таке Внутрішні війська МДБ СРСР	73
4. Що таке МДБ УРСР (1946—1953 рр.)	74
5. Що таке Управління 2-Н МДБ УРСР	81
6. Що таке спецгрупи НКВС/НКДБ/МВС/МДБ	83
7. Що таке агентурна мережа МДБ	86
8. Що таке винищувальні батальйони	89
9. Що таке «велика блокада»	92
РОЗДІЛ 4. Що таке політичні армії УРСР	94
1. КП(б)У, ЛКСМУ	94

2. Командувачі політичної армії УРСР	96
3. Виконавці політичної армії УРСР	101
РОЗДІЛ 5. 1944 рік	104
1. Окупація після окупації	104
2. Втрати українців	104
3. Відновлення «Великої чистки»	107
4. Скільки Українських повстанських армій діяло на території УРСР... ..	108
5. Що знало НКВС/МДБ.....	109
6. «Право на безправ'я».....	114
7. Червона армія як чинник винищення цивільного населення західноукраїнських областей	121
8. «Темрява світу»	122
9. Втрати учасників «національно-визвольних змагань»	123
10. Що таке статті 54 ¹ — 54 ¹⁴ КК УРСР 1927 і 1934 рр.	128
11. Перші «досягнення» окупантів	129
12. Полювання на Р. Шухевича: початки.....	130
13. Перші підсумки	131
14. Що цьому протиставили комабанти	132
РОЗДІЛ 6. 1945 рік	137
1. Людоїдська бухгалтерія.....	138
2. Масштаби спротиву.....	140
3. Західні області УРСР — єдиний концентраційний табір.....	142
4. «Очищення» від людей: альфа та омега комуністичної політики	144
5. Що робив Р. Шухевич.....	146
6. Р. Шухевич: перша загибель.....	148
7. Війна з іноземною агентурою.....	152
РОЗДІЛ 7. 1946 рік	157
1. Лютий	157
2. Березень	159

3. Квітень	165
4. Травень	166
5. Червень	167
6. Липень	168
7. Серпень	170
8. Листопад	171
9. Грудень	172
 РОЗДІЛ 8. 1947 рік	 175
1. Січень	175
2. Лютий	176
3. Березень	177
4. Квітень	180
5. Травень	180
6. Червень	181
7. Липень	182
8. Серпень	182
9. Вересень	183
10. Жовтень	184
11. Листопад	185
12. Грудень	185
13. Зима 1947—1948 рр.	186
 РОЗДІЛ 9. 1948 рік	 188
1. Січень	188
2. Лютий	188
2. Березень	189
3. Квітень	190
4. Травень	190
5. Червень	191
6. Липень	191
7. Серпень	193
8. Вересень	193
9. Жовтень	194

10. Листопад	195
11. Грудень	196
РОЗДІЛ 10. Спецоперація «Одеса»	198
1. Одеській військовий округ. 1947—1949 рр.	198
2. Куяльник, 1947 рік	200
3. Санаторій «Лермонтовський», 1948 рік	202
4. Крижанівка, 1949 рік	206
РОЗДІЛ 11. 1949 рік	209
1. «Особливо небезпечний державний злочинець»	209
2. Січень	210
3. Лютий	210
4. Березень	211
5. Квітень	212
6. Травень	212
7. Червень	214
8. Липень	214
9. Серпень	215
10. Вересень	215
11. Жовтень	215
12. Листопад	216
13. Грудень	217
РОЗДІЛ 12	
1. Напередодні	218
2. Чорний ліс	218
3. Перший чекістський звіт	221
4. Версія І. Патриляка	224
5. Версії Г. Бондаренко	226
6. Версія Д. Веденєєва та Ю. Шаповала	229
7. Версія Д. Веденєєва	230
8. Версія О. Ісаюк	233
9. Версія М. Посівнича	236

10. Версія Ю. Микольського	236
11. Перша чекістська версія	241
12. Друга чекістська версія	243
13. Третя чекістська версія	246
14. Четверта чекістська версія.	251
15. П'ята чекістська версія	252
16. Шоста та сьома чекістські версії	255
17. Восьма чекістська версія.	257
18. Дев'ята чекістська версія	257
19. Версії Г. Дидик.	258
20. Версія В. Кука	263
21. Версія П. Мірчука.	264
22. Зведена версія	265
 РОЗДІЛ 13. Ідентифікація	 271
1. Версія МДБ	271
2. Свідчення Ю. Шухевича	272
 РОЗДІЛ 14. Що знайшли в будинку	 274
1. Версія УП	274
2. Версія Г. Бондаренко	274
3. Перша версія МДБ.	274
4. Друга версія МДБ.	278
5. Третя версія МДБ.	279
6. До чого тут парашути?	280
 РОЗДІЛ 15. Посмертна розправа	 282
1. Спроба забуття	282
2. Інфернальні практики МДБ.	283
3. Версія Ю. Микольського	284
4. Міркування автора.	285
4. Версії Г. Бондаренко	286
5. Версія В. Вятровича	287
6. Версія О. Іщука	289

РОЗДІЛ 16. Остання крапка?	292
РОЗДІЛ 17. Прикінцеві констатації та одне запитання	298
РОЗДІЛ 18. Персони	303
Комбатанти.....	303
Кати	308
РОЗДІЛ 19. Додатки.....	322
Схрони Р. Шухевича.....	322
Інші, поки не встановлені, місця його укриття:	325
Адреси, пов'язані із родиною Р. Шухевича:	326
Меморіальні дошки	327